

СЕМІОТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ ЗЛОЧИН У ДЕТЕКТИВНІЙ ПРОЗІ АГАТИ КРІСТІ

Тасмасис О. О.

аспірантка кафедри світової літератури

факультету іноземних мов

Львівський національний університет імені Івана Франка

вул. Університетська, 1, Львів, Україна

orcid.org/0009-0007-5842-3902

olyatasmasis@gmail.com

Ключові слова: *семіотичний аналіз, концепт злочин, літературні техніки Агати Крісті, детективна проза.*

Наукову розвідку присвячено дослідженню вербалізації концепту ЗЛОЧИН в англomовній у детективній прозі Агати Крісті загалом і в детективному романі «Наприкінці приходить смерть» (Death Comes at the End) (1944) зокрема. Твір став об'єктом дослідження, тому що (1) він належить до Золотої Доби детективної літератури, (2) є історичним детективом (події відбуваються у Стародавньому Єгипті), (3) насичений культурними артефактами та подіями, що слугують відповідними знаками для його семіотичного прочитання. Метою статті є виявлення способів вербалізації концепту ЗЛОЧИН за допомогою семіотичного аналізу, що слугує важливою методологічною основою для вивчення зазначеного концепту загалом і детективної прози Агати Крісті зокрема, у сенсі змін самого поняття «злочин», його культурно-соціальної природи й історичного контексту. У роботі наголошено, що будь-який знак (за Ч. Піром) детермінований своїм об'єктом, а тому в основі класифікації знаків лежить міра і спосіб вияву у формі знака «характеру об'єкта». Доведено, що знакова теорія Чарльза Пірса може бути ефективною під час семіотичної інтерпретації детективних творів, зокрема таких знаків, як схеми чи плани будівель, карти місцевості, де скоєно злочин (ікони), фізичні докази, ключові деталі для розкриття злочину (індекси) або символічні підказки (символи). У роботі також простежено й описано ефективні літературні техніки Агати Крісті, що допомагають створити напружену та інтригуючу атмосферу злочину в детективній прозі письменниці, серед яких: гібридизація детективного жанру, деталізація персонажів, психологізація мотиву злочину та географізація місця злочину. З позицій семіотичного підходу в роботі виявлено, що знаки, які містяться в детективній прозі Агати Крісті, несуть додаткове смислове навантаження, взаємодіють між собою і сприяють глибшій інтерпретації злочину, як показано в романі «Наприкінці приходить смерть». Доведено, що концепт ЗЛОЧИН у романі представлений у різних образах, двох різновидах Зла – те, що приходить ззовні (наложниця батька Нюфрет), і те, що береться зсередини (пристрасне бажання випустити демонів назовні). Слід також наголосити, що проведений семіотичний аналіз конотацій вибраного історичного детективного роману, його соціокультурний й психологічний аспекти, що формують ці конотації, дають змогу на конкретних прикладах дати відповідь на питання про еволюцію концепту ЗЛОЧИН у детективно-кримінальній літературі, розглянути цей твір як відображення і коментар до окремого періоду розвитку детективу загалом.

SEMIOTIC ANALYSIS AS A METHODOLOGICAL BASIS FOR THE VERBALIZATION OF THE CONCEPT OF CRIME IN THE DETECTIVE PROSE OF AGATHA CHRISTIE

Tasmasys O. O.

Postgraduate Student at the Department of World Literature

Faculty of Foreign Languages

Lviv Ivan Franko National University

Universytetska str., 1, Lviv, Ukraine

orcid.org/0009-0007-5842-3902

olyatasmasis@gmail.com

Key words: *semiotic analysis, concept of crime, literary techniques of Agatha Christie, detective prose.*

The scientific research is devoted to the study of the verbalization of the concept of CRIME in the English detective fiction of Agatha Christie in general, and in the detective novel “Death Comes at the End” (1944) in particular. The work has become the object of study because (1) it belongs to the Golden Age of detective literature, (2) it is a historical detective story (the events take place in Ancient Egypt), (3) it is full of cultural artifacts and events that serve as appropriate signs for its semiotic reading. The purpose of the article is to identify the ways of verbalizing the concept of CRIME through semiotic analysis, which serves as an important methodological basis for studying this concept in general and Agatha Christie’s detective fiction in particular, in terms of changes in the concept of crime itself, its cultural and social nature and historical context. The paper emphasizes that any sign (according to C. Peirce) is determined by its object, and therefore the classification of signs is based on the degree and method of manifestation of the “character of the object” in the form of a sign. It is proved that Charles Peirce’s sign theory can be effective in the semiotic interpretation of detective works, in particular such signs as diagrams or plans of buildings, maps of the area where the crime was committed (icons), physical evidence, key details for solving the crime (indices) or symbolic clues (symbols). The work also traces and describes Agatha Christie’s effective literary techniques that help create a tense and intriguing atmosphere of crime in the writer’s detective prose, including: hybridization of the detective genre, characterization of characters, psychologization of the crime motive, and georeferencing of the crime scene. From the standpoint of the semiotic approach, the paper reveals that the signs contained in Agatha Christie’s detective fiction carry an additional semantic load, interact with each other and contribute to a deeper interpretation of the crime, as shown in the novel “Death Comes at the End”. It is proved that the concept of CRIME in the novel is presented in different images, two types of Evil – that which comes from outside (father’s concubine Nofret) and that which comes from within (a passionate desire to let demons out). It should also be emphasized that the semiotic analysis of the connotations of the selected historical detective novel, its socio-cultural and psychological aspects that form these connotations, make it possible to answer the question of the evolution of the concept of CRIME in detective and criminal literature, to consider this work as a reflection and commentary on a particular period of the development of the detective in general.

Постановка проблеми в загальному вигляді й обґрунтування її актуальності. Природа злочину і природа людського інтересу до злочину є тими фундаментальними причинами, які зробили детективний жанр одним із найпопулярніших

у світовій літературі XIX–XX століть. Концепт ЗЛОЧИН у детективно-кримінальній літературі XX–XXI століття вважаємо багатограним, соціально-культурним феноменом, оскільки він відтворює суспільні зміни, технологічний прогрес,

стан духовності та моралі не тільки минулого століття, але й сьогодення. Динамічність і відкритість цієї літератури знаходить свій вияв у переході від класичного детективу до більш складних кримінальних наративів, у яких злочин функціонує як спосіб психологічного, культурного й лінгвістичного вивчення взаємозв'язку суспільства, людини та мови.

Детективно-кримінальну художню літературу, ураховуючи її жанрове різноманіття та багате тематичне наповнення, можна вивчати з позицій багатьох критичних перспектив: крізь призму структуралістської, постструктуралістської парадигм, теорії наративу, можливих світів тощо. Зокрема, до творів детективної прози можна застосовувати й теоретичні надбання семіотики, що стало предметом цієї наукової розвідки та надає їй новизни й актуальності.

Об'єктом цього дослідження слугує концепт ЗЛОЧИН, що реалізується в детективній прозі Агати Крісті, зокрема у її романі «Наприкінці приходить смерть» (*Death Comes as the End*) (1944). Твір вибраний для семіотичного аналізу тому, що він належить до Золотої Доби детективної літератури, є історичним детективом (події відбуваються у Стародавньому Єгипті), а тому насичений культурними артефактами та подіями, що слугують відповідними знаками для його семіотичного прочитання. **Предметом** дослідження цієї розвідки став семіотичний аналіз (за Ч. Пірсом) детективної прози Агати Крісті.

Метою статті є виявлення способів вербалізації концепту ЗЛОЧИН за допомогою семіотичного аналізу, що слугує важливою методологічною основою для вивчення зазначеного концепту загалом і детективної прози Агати Крісті зокрема, у контексті змін самого поняття «злочин», його культурно-соціальної природи, історичного контексту, ускладнення знакової системи детективних творів Агати Крісті в цілому.

Для досягнення поставленої мети потрібно виконати такі **завдання**: уточнити дефініцію знака в сучасній семіотиці; схарактеризувати типологію знаків Ч. Пірса та навести відповідні приклади таких знаків із текстів детективної прози Агати Крісті; схарактеризувати літературні техніки Агати Крісті у творах Золотої доби; виявити способи вербалізації концепту ЗЛОЧИН за допомогою різних видів знаків у романі Агати Крісті «Наприкінці приходить смерть».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну частину семіотичних проблем було досліджено впродовж віків у межах різних дисциплін (філософії, психології, філології). Уявлення про те, що мислення і спілкування людей здійснюється за допомогою знаків, з'явилося досить давно. Згідно з Мартіном Райдером, один із ран-

ніх старогрецьких філософів, Продик (приблизно 460–395 до н. е.), звертав увагу на правильність вживання мовних знаків – слів – як обов'язкову умову ефективного спілкування. Згодом виникла окрема наука – семіотика, що стала позначати: 1) сукупність синтаксичних, семантичних і прагматичних ознак мовного знака; 2) теорію або дисципліну, що вивчає зазначені вище ознак; метатеорію, тобто науку, об'єктом якої є власне семіотика; 3) семіотичний метод, що передбачає вивчення різних об'єктів, подій чи феноменів як знаків; 4) прикладну семіотику, де семіотичний метод застосовують до різних об'єктів [Ryder, 2006].

У широкому сенсі знак – це будь-яке фізичне явище, що має загальноприйнятну або суб'єктивну інтерпретацію, яка зазвичай залежить від навколишнього середовища. Знак має зовнішню і внутрішню структурні складові. Зовнішня складова – це матеріальна оболонка знака. Предмет, який виступає в ролі знака, обов'язково володіє певною формою, щоб бути більш прийнятною, здатним фіксувати й передавати інформацію у просторі й часі (жести, світло світлофора, морський прапорний код, звуки мови). Внутрішня складова знака – це його значення. Варто наголосити, що між знаком і позначуванним предметом здебільшого немає ніякої схожості. Зв'язок між знаком і предметом здійснює людина.

Таким чином, **знак** закріпив за собою статус універсального посередника між усією множиною реальних і потенційних значень і тими, хто ці значення хотів би досягнути: «знак – це те, що у певному сенсі або відношенні замінює для когось інший об'єкт» [Пірс, 2000, с. 157].

Основна логічна характеристика знака – здатність бути тим, чим він не є: «бути знаком – означає потребу репрезентувати (зображати) щось інше, аніж себе» [Пірс, 2000, с. 84]. Його основними властивостями є: інформативність – знак повинен нести смислову інформацію про означуваний об'єкт; перцептивність – знак повинен бути доступним для сприйняття адресатом.

Чарльз Пірс вважав, що будь-який знак детермінований своїм об'єктом, а тому в основі його класифікації знаків лежить міра і спосіб вияву у формі знака «характеру об'єкта». З огляду на це він розрізняв три види знаків – *ікони, індекси і символи* – що передбачають різні способи абстрагування від зовнішньої форми предметів.

Крім того, ідеї Ролана Барта, французького теоретика літератури, про роль читача у створенні значення твору можуть бути корисними для розуміння того, як читачі інтерпретують знаки різних семіотичних систем у детективній прозі [Barthes, 1993]. Варто наголосити, що читач детективної прози займає амбівалентну позицію і навпере-

міну ототожнює себе (1) то з особою, що веде розслідування, то (2) зі злочинцем. Приміряючи на себе роль детектива, читач намагається розв'язати запропоновану автором інтелектуальну загадку «хто вбивця?» і часто програє це змагання з детективом-наратором. Крім того, психоаналітики наполягають, що під час прочитання детективного твору читачі емоційно переживають злочини, яких не скоювали, переслідування, які їм не загрожують.

Кожен із цих вчених пропонує унікальний підхід до розуміння природи знаків та їхнього значення, що може бути корисним під час прочитання й інтерпретації детективних творів, де різні знаки часто стають ключовими елементами розгортання сюжету, інтриги та розгадки злочину.

З огляду на вищесказане достатньо продуктивним вважаємо семіотичний аналіз як для окремих текстових фрагментів детективної прози, так і для інтерпретації окремого детективного твору загалом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вікторіанство охоплює головним чином другу половину XIX ст., проте, на думку багатьох учених, його вплив значно ширший за окреслені часові межі й відчутніший у подальшій історії Великої Британії. Важливою рисою детективних творів Вікторіанської доби була моральність, оскільки існувала чітка моральна дихотомія між добром (детектив) і злом (злочинець), а самі персонажі перетворювалися на іконічні знаки добра і зла. Поведінка вікторіанців у суспільстві вирізняється високою семіотичністю, має жорстку ієрархію – порушення стереотипу стає культурно маркованим, сповненим додаткового змісту.

Золота Доба детективної літератури – це епоха, коли злочини «замкненого кола», передусім вбивства, подавались як головоломки, яскравим представником якої вважають Агата Крісті (1890–1976). Життєві обставини, Перша світова війна та невдалий шлюб знищили безтурботне й заможне життя жінки Вікторіанської епохи і сприяли народженню самотньої жінки-письменниці із сильним характером, якій судилося стати «королевою детективу» [Koliasa, 2019b], порушивши всі літературні канони цього жанру.

Серед найбільш ефективних літературних технік, які допомагають створити напружену й інтригуючу атмосферу [Babelyuk, 2019a], виділяємо *гібридизацію* детективного жанру, коли у своїх творах Агата Крісті вдало поєднує різні жанри, такі як романтика (обов'язково присутня любовна лінія) та детектив, створюючи захопливу й несподівану інтригу.

Крім того, Агата Крісті використовує у своїх детективних романах послідовний розвиток персонажів-злочинців через їхню *деталізацію*. У злочинному світі Агати Крісті кожен герой може

стати злочинцем, навіть детектив, який розслідує злочин. Атмосфера невизначеності та розмитості змушує читача ретельно аналізувати поведінку персонажів та їхні дії, що слугують знаками-підказками в розв'язанні детективного пазла.

Герої її романів мають різні мотивації до злочину, і психологічні в тому числі, що дає змогу читачу глибше зрозуміти психологію злочинця та мотиви злочину. *Психологізація злочину* – ще одна новаторська літературна техніка, запропонована Агатою Крісті [Koliasa, 2019a].

Агата Крісті була першою, хто перемістив місце злочину з Англії в екзотичні країни. У фокусі уваги письменниці перебувають не тільки детективи (професіонали, аматори, сторонні спостерігачі), персонажі (ключові та другорядні), підозрювані (різною мірою причетні до злочину персонажі), але й місце злочину, що набуває конкретних географічних вимірів. Така *географізація* місця злочину створює реалістичний світ, у якому відбувається дія романів. Так, у 1931 році Агата Крісті вирушає в Ірак. Її подорож Близьким Сходом стала знаковою для її творчості й надихнула її на написання нових детективних творів, зокрема роману «Вбивство в Східному Експресі» (1932), який був написаний під час подорожі поїздом до Стамбула, у готелі «Пера Палас». У цьому ж місті й починається дія вищезгаданого роману. Згодом були написані такі романи, як «Смерть на Нілі» (1937), «Вбивство в Месопотамії» (1936), «Карибська таємниця» (1964).

У цій науковій розвідці ми простежимо, як зазначені вище типи знаків сприяють вербалізації концепту ЗЛОЧИН у детективних творах Агати Крісті Золотої Доби, а також як вони взаємодіють на тлі інтерпретації цілого твору, зокрема в історичному детективі Агати Крісті «Наприкінці приходить смерть» (Death Comes as the End) (1944). Давайте проаналізуємо, як знакова теорія Чарльза Пірса може допомогти під час семіотичної інтерпретації різних типів знаків, таких як *схеми чи плани будівель, карти місцевості, де скоєно злочин (ікони), фізичні докази, ключові деталі для розкриття злочину (індекси) або символічні підказки (символи)* [Babelyuk, 2019b].

Відповідно до визначення Ч. Пірса *іконічний знак* – це зображення, що зберігає подібність до реального об'єкта. Візуальні зображення (схеми, діаграми, фотографії, малюнки, скульптури, картини та інші форми закріплення в пам'яті зорової сенсорної інформації) є прикладами іконічних знаків. Вони доповнюють текст додатковою лаконічно представленою інформацією, яку, на відміну від вербальної інформації, можна «зчитати» дуже швидко, одним поглядом. Не даремно в англійській мові зустрічаємо ідіому *a picture paints a thousand words* [Пірс, 2000].

Індексальні знаки передбачають характеристику об'єкта через вказівку на спосіб його прояву. Наприклад, сірі хмари можуть «означати» грозу, кашель – симптом хвороби, пряма постава – знак впевненої людини. Семіотичний зміст індексального знака полягає у його причетності до стратегій каузальної репрезентації – розкриття внутрішньої сутності через зображення результату, наслідку, деталі, що вважаємо особливо важливим саме для жанру детективу. Через індексальні знаки ведуть діалог тіло і душа, зовнішність і характер. Зокрема, тілесне, поведінкове стає знаками «мови тіла», що підсвідомо читається співрозмовниками й не підлягає жодному контролю. Тому письменники завжди узгоджують опис своїх героїв-злочинців відповідно до законів фізіогматики. Наприклад, у романі «Смерть на Нїлі» Агата Крісті так характеризує своїх ключових героїв: *Beatrice King was a short rather sly-looking girl with adenoids* [Christie, 2022, p. 115]; *She was also a hot-headed feminist...* [Christie, 2022, p. 53]; *A big, square, wooden-faced man moved forward* [Christie, 2022, p. 17].

Символ – «немотивований знак», репрезентація об'єкта на основі матеріальної форми, яка є довільною щодо зображуваного. Знак-символ не зберігає прямого предметного зв'язку з об'єктом чи концептом, які репрезентує, і тому слугує узагальненню. Символи – це найчисленніша група знаків: цифри, власні імена, назви предметів і понять, значення яких вважають результатом суспільної згоди, конвенції.

У творах Агати Крісті знаками-індексами стають предмети (наприклад, зброя), професії персонажів (бальзамувальник, що передбачає естетичну чутливість), їхні звички, індивідуальні риси, жести: *He's just one of the usual unhappy successes* [Christie, 2022, p. 13]; *She was dressed in glittering green and looked a little like a mermaid* [Christie,

2022, p. 59], обстановка (місце дії / злочину), як у романі «Таємнича пригода у Стайлзі»: *A very dark shadow is resting on this house-the shadow of murder* [Christie, 2022, p. 34].

Наприклад, у романі «Смерть на Нїлі» Агата Крісті характеризує персонажів, використовуючи метафоричне порівняння: *I'll shoot you like a dog – like the dirty dog you are...* [Christie, 2022, p. 142]; *He walked like a tiger* [Christie, 2022, p. 39]; *Linda was as awkward as a young colt and as prickly as a hedgehog* [Christie, 2022, p. 17]; *She was dressed in glittering green and looked a little like a mermaid* [Christie, 2022, p. 59].

Варто наголосити, що часом різні знаки можуть переходити з одного свого виду до іншого під час розгортання детективного сюжету. Так, на початку роману «Таємнича пригода в Стайлзі» Агата Крісті залучає до розповіді схему маєтку (іконічний знак), що допомагає читачеві візуалізувати доволі велику архітектурно складну будівлю (рис. 1).

Згодом будинок стає знаком-індексом, ключовим місцем, навколо якого розгортаються події та формуються загадки, він функціонує як місце злочину. Місіс Інглторп була отруєна у своїй спальні, тоді як всі персонажі перебували в будинку, у своїх кімнатах, тож усі вони пов'язані з місцем злочину – будинком Стайлз-Корт. Це і робить будинок суттєвим елементом сюжету й змушує читача бути безпосередньо залученим до розкриття злочину. До слова, детектив Еркюль Пуаро вивчає будинок, звертаючи увагу на всі деталі, щоб наблизитися до розгадки: *I expressed my appreciation, and John took me into the house and up the broad staircase, which forked right and left half-way to different wings of the building. My room was in the left wing, and looked out over the park* [Christie, 2024].

Крім того, будинок відтворює стан душі його власників і жителів. До вбивства Емілі в будинку

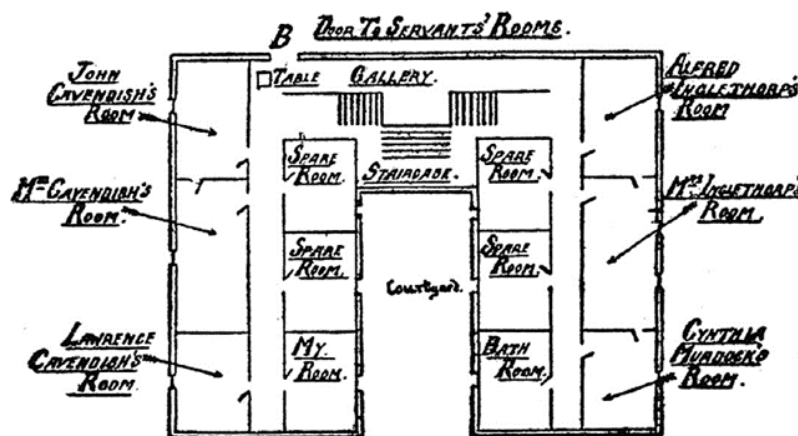

Рис. 1. Схема будинку в детективному романі Агати Крісті «Таємнича пригода в Стайлзі»

панувала відносно спокійна атмосфера. І хоча деякі персонажі недолюбливали один одного, проте вони з повагою ставилися до всіх жителів і не виражали відкритої неприязні. Проте після вбивства ситуація кардинально змінилася, оскільки герої почали ненавидіти одне одного і змагатися за статки в заповіті, що значно підсилює напругу в будинку.

Під час розгортання сюжету Стайлз стає символом соціального статусу, оскільки він показує соціальну ієрархію персонажів: люди, що там проживають, представляють різні соціальні верстви. У будинку всі мешканці розміщені відповідно до їхнього соціального статусу. Найвищий соціальний статус мають члени родини, які мешкають у великих спальнях на другому поверсі. Слуги живуть у менших кімнатах. Таке розташування персонажів у будинку свідчить про ієрархію у суспільстві того часу.

Таким чином, Стайлз – це не просто будинок, а історична пам'ятка, яка допомагає зберегти культурне надбання минулого Великої Британії. Він символізує англійські традиції, прекрасний смак і елегантність тогочасної Британської імперії, що так цінувалися в ті часи. Проте він також приховує і небезпеку та злочинні наміри його мешканців, а тому відіграє ключову роль не лише у створенні атмосфери злочину, підсиленні напруги, але і в розвитку розслідування та вирішення детективного пазла (розкриття злочину).

А тепер давайте простежимо, як функціонують описані вище типи знаків під час інтерпретації детективного роману Агати Крісті «Наприкінці приходить смерть» (*Death Comes as the End*) (1944). Твір написаний у жанрі історичного детективу, адже його дії відбуваються в давньоєгипетських Фівах у 2000 році до н. е.

Варто наголосити, що Агата Крісті ніколи не писала про те, чого не знала, оскільки її гаслом було «пиши тільки про те, що бачиш у реальному житті, про те, що знаєш» (*to write what you see in real life, to write what you know*). Тому вона глибоко вивчала історію Єгипту, безпосередньо брала участь в археологічних розкопках, тривалий час жила в цій країні й на власному досвіді могла відчувати її культурну специфіку.

Зав'язка сюжету починається з того, коли батько Ренісемб, жрець Ка Імхотеп, привів у свій дім нову наложницю, Нюфрет. Ця подія стала водночас знаковою і фатальною для родини, у якій відразу ж почали відбуватися чвари. Кепський характер Нюфрет та глибока темна злість стали причиною щоденних сварок між родичами. Конфлікт поглиблюється, коли наложниця зводить наклеп на синів Імхотепа та їхніх дружин. Розлючений батько погрожує синам розправою. Кульмінація в романі настає тоді, коли Нюфрет зна-

ходить мертвою, а під підозрою опиняється вся родина [Christie, 2017].

Слід звернути увагу ще на одного персонажа – Ренісемб, доньку жреця, яка повернулася до батьківського дому з дитиною як вдова. Саме вона виступає наратором у цьому романі.

Зображуючи героїв роману, письменниця показує їх різнобічно, надаючи персонажам фізіологічні, соціологічні та психологічні характеристики. Наприклад, Ренісемб, жрець Ка Імхотеп – *successful but pompous and short-sighted mortuary priest* [Christie, 2017]. Для деталізації образів авторка використовує низку стилістичних засобів, що виступають знаками-індексами для розуміння характерів персонажів, а також мотивів для вбивства. Це змушує читача ретельно аналізувати поведінку персонажів та їхні дії, щоб зрозуміти, хто з них винен у вбивстві.

Аналізуючи роман з позиції семіотики, слід зазначити, що нас цікавлять насамперед способи означення, а тому виявлення значення, зашифрованого у знаковому повідомленні, здійснюється шляхом декодування. Так, імена персонажів роману (Нюфрет, Ренісемб, Імхотеп, Собек, Яхмос) – це знаки-індекси власних назв осіб, які відразу переносять читача в певний історичний час, створюють відповідну атмосферу Стародавнього Єгипту й уможливають визначення типу цього детективу як історичного.

Сенс заголовку реалізується лише в макроконтексті, що призводить до різної різниці між його перспективним і ретроспективним змістом. Заголовок використовується та повторюється в романі лише раз, обрамляє його і стає його семантичним ядром: «*І хоч на коротку скороплинну хвилину життя стає схожим на сон, та наприкінці завжди приходить смерть...*» [Christie, 2017].

Дія сюжету будується навколо міста Фіви, яке розташоване у верхньому Єгипті, неподалік від сучасного Луксора, на західному березі Нілу. Детально описане в романі місце (бліда лискуча ріка, навантажені віслики, ганок із пофарбованими в радісні кольори колонами, багатство Єгипту – піраміди, усипальниці, гробниці, золото) за допомогою різних стилістичних засобів реалістично відображають місце дії цього історичного роману. Використання таких знаків-індексів передають, на наш погляд, історичну атмосферу роману, відтворюють культурну епоху та світ Стародавнього Єгипту.

За допомогою знакової деталізації опису дії персонажів (диктувати листи писарям) та їх оточення (гробниця) створюється максимально реалістичне уявлення про світ та події роману. Особливо слід звернути увагу на лексичні одиниці, що позначають географічні реалії (Фіва, Луксор, Ніл, єгиптяни, Єгипет), тематичні слова (родина,

смерть, любов), ключові слова (загадка, вбивство, розгадка, ключ), культурні реалії, що слугують важливими художніми деталями під час характеристики персонажів та їх дій. Наприклад, детальний опис традиційних ритуалів у романі (процедура бальзамування та похорон) допомагає краще зрозуміти культурні нюанси та цінності, дослідити духовність суспільства.

Класична схема побудови сюжету дає змогу детально простежувати поведінку кожного персонажу від експозиції до розв'язки. Головною подією і проблемою роману стає вбивство. За допомогою символізму, який Агата Крісті використовує для передачі абстрактної концепції злочину загалом та ідей причин злочинності в той час, детальний опис жестів, діалогів і дій персонажів дає змогу проаналізувати їх складну психологію та мотиви для злочину.

Описуючи героїв роману, авторка застосовує метафори, які показують внутрішню боротьбу й бажання. Аналізуючи ці семіотичні елементи (вираз обличчя, жести рук), можна отримати більш глибоке розуміння думок персонажів та емоцій.

Для глибокої інтерпретації цього роману читачеві потрібно мати відповідну інформацію про розуміння поняття злочину в Давньому Єгипті. Цікавим є той факт, що історія Стародавнього Єгипту не залишила єдиного кодексу законів. А тому злочини та покарання того часу дослідники вивчають з інших джерел: матеріалів судових засідань, текстів клятв учасників судового процесу – свідків і звинувачених, де визначалося покарання за такі злочини, як лжесвідчення, порушення царських декретів, указів та охоронних грамот, які надавалися храмам. Характерним є те, що в кримінальному праві Стародавнього Єгипту не набув поширення принцип таліону.

До періоду Нового царства злочин сприймався радше як омана, психічна хвороба, що викликає неадекватну поведінку людини. Таке розуміння злочину обумовлювало стримане, обережне ставлення давньоєгипетських правителів до жорстоких видів покарання, зокрема смертної кари. Зі становленням деспотії більшість злочинів розцінювалася владою як такі, що торкалися інтересів держави або правителя, і суворо каралися.

Таким чином, аналізуючи роман «Наприкінці приходить смерть» із позицій семіотики, доходимо висновку, що концепт ЗЛОЧИН у романі представлений у різних образах, двох різновидах Зла – те, що приходить ззовні (наложниця батька Нофрет), і те, що береться зсередини (пристрасне бажання випустити демонів назовні). Слід також наголосити, що проведений семіотичний аналіз конотацій вибраного історичного детективного роману, його соціокультурний і психологіч-

ний аспекти, що формують ці конотації, дають змогу на конкретних прикладах дати відповідь на питання про еволюцію концепту ЗЛОЧИН у детективно-кримінальній літературі, розглянути цей твір як відображення й коментар до окремого періоду розвитку детективу загалом.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Семіотичний аналіз відіграє вирішальну роль у вербалізації концепту ЗЛОЧИН в англомовній детективно-кримінальній прозі та в детективній прозі Агати Крісті зокрема.

Серед найбільш ефективних літературних технік, які допомагають створити напружену й інтригуючу атмосферу злочину в детективній прозі письменниці, виділяємо: гібридизацію детективного жанру, деталізацію персонажів, психологізацію мотиву злочину та географізацію місця злочину.

У статті доведено, що різні типи знаків (схеми чи плани будівель, карти місцевості, де скоєно злочин (ікони), фізичні докази, ключові деталі для розкриття злочину (індекси) або символічні підказки (символи)), що містяться в детективній прозі Агати Крісті, несуть додаткове смислове навантаження, взаємодіють між собою і сприяють глибшій інтерпретації злочину та аналізованого роману «Наприкінці приходить смерть» загалом.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в застосуванні семіотичного аналізу для творів детективно-кримінальної літератури постмодерністського періоду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Babelyuk O. Decoding Poetic Colouring of Detective Stories: Principles of Reading. *TRADITIONS AND INNOVATIONS IN TEACHING PHILOLOGICAL DISCIPLINES*, Liha-Pres, 2019a, 18–36.
2. Babelyuk O. Structural Peculiarities of Detective Stories. *VECTORS OF THE DEVELOPMENT OF PHILOLOGICAL SCIENCES AT THE MODERN STAGE*, Liha-Pres, 2019b, 21–38.
3. Barthes R. *A Roland Barthes Reader*. Vintage Classics, 1993.
4. Christie A. *Death Comes as the End: A Novel*. London: Harper Collins, 2017, 272 p.
5. Christie A. *Death on the Nile*. HarperCollins, 2022.
6. Christie A. *The Mysterious Affair at Styles*. Birch Tree Publishing, 2024.
7. Koliassa O. Detective Stories: From Classic to Postmodern. Definition and History. *VECTORS OF THE DEVELOPMENT OF PHILOLOGICAL SCIENCES AT THE MODERN STAGE*, Liha-Pres, 2019a, 95–113.
8. Koliassa O. Presentation of Images in Detective Stories. *TRADITIONS AND INNOVATIONS IN*

TEACHING PHILOLOGICAL DISCIPLINES, Liha-Pres, 2019b, 142–59.

9. Ratnikova O. Peirce vs Descartes: experience and metaphysics. *Sententiae*. 2012. Vol. 27, no. 2. P. 85–96. URL: <https://doi.org/10.22240/sent27.02.085> (date of access: 22.05.2024).
10. Ryder M. E. Transitivity: Stylistics Approaches. *Encyclopedia of Language & Linguistics*. 2006. P. 40–46. URL: <https://doi.org/10.1016/b0-08-044854-2/00561-7> (date of access: 21.05.2024).
1. Babelyuk, O. (2019a). Decoding Poetic Colouring of Detective Stories: Principles of Reading. *TRADITIONS AND INNOVATIONS IN TEACHING PHILOLOGICAL DISCIPLINES*, Liha-Pres, 18–36.
2. Babelyuk, O. (2019b). Structural Peculiarities of Detective Stories. *VECTORS OF THE DEVELOPMENT OF PHILOLOGICAL SCIENCES AT THE MODERN STAGE*, Liha-Pres, 21–38.
3. Barthes, R. (1993). *A Roland Barthes Reader*. Vintage Classics.
4. Christie, A. (2017). *Death Comes as the End: A Novel*. London: Harper Collins, 272p.
5. Christie, A. (2022). *Death on the Nile*. Harper-Collins.
6. Christie, A. (2024). *The Mysterious Affair at Styles*. Birch Tree Publishing.
7. Koliassa, O. (2019a). Detective Stories: From Classic to Postmodern. Definition and History. *VECTORS OF THE DEVELOPMENT OF PHILOLOGICAL SCIENCES AT THE MODERN STAGE*, Liha-Pres, 95–113.
8. Koliassa, O. (2019b). Presentation of Images in Detective Stories. *TRADITIONS AND INNOVATIONS IN TEACHING PHILOLOGICAL DISCIPLINES*, Liha-Pres, 142–59.
9. Ratnikova, O. (2012). Peirce vs Descartes: experience and metaphysics. *Sententiae*. Vol. 27, 2. P. 85–96. URL: <https://doi.org/10.22240/sent27.02.085> (date of access: 22.05.2024).
10. Ryder, M. E. (2006). Transitivity: Stylistics Approaches. *Encyclopedia of Language & Linguistics*. P. 40–46. URL: <https://doi.org/10.1016/b0-08-044854-2/00561-7> (date of access: 21.05.2024).

REFERENCES

1. Babelyuk, O. (2019a). Decoding Poetic Colouring of Detective Stories: Principles of Reading. *TRADITIONS AND INNOVATIONS IN TEACHING PHILOLOGICAL DISCIPLINES*, Liha-Pres, 18–36.
2. Babelyuk, O. (2019b). Structural Peculiarities of Detective Stories. *VECTORS OF THE DEVELOPMENT OF PHILOLOGICAL SCIENCES AT THE MODERN STAGE*, Liha-Pres, 21–38.
3. Barthes, R. (1993). *A Roland Barthes Reader*. Vintage Classics.
4. Christie, A. (2017). *Death Comes as the End: A Novel*. London: Harper Collins, 272p.
5. Christie, A. (2022). *Death on the Nile*. Harper-Collins.
6. Christie, A. (2024). *The Mysterious Affair at Styles*. Birch Tree Publishing.
7. Koliassa, O. (2019a). Detective Stories: From Classic to Postmodern. Definition and History. *VECTORS OF THE DEVELOPMENT OF PHILOLOGICAL SCIENCES AT THE MODERN STAGE*, Liha-Pres, 95–113.
8. Koliassa, O. (2019b). Presentation of Images in Detective Stories. *TRADITIONS AND INNOVATIONS IN TEACHING PHILOLOGICAL DISCIPLINES*, Liha-Pres, 142–59.
9. Ratnikova, O. (2012). Peirce vs Descartes: experience and metaphysics. *Sententiae*. Vol. 27, 2. P. 85–96. URL: <https://doi.org/10.22240/sent27.02.085> (date of access: 22.05.2024).
10. Ryder, M. E. (2006). Transitivity: Stylistics Approaches. *Encyclopedia of Language & Linguistics*. P. 40–46. URL: <https://doi.org/10.1016/b0-08-044854-2/00561-7> (date of access: 21.05.2024).